

Arne Jon Isachsen
Handelshøyskolen BI
Oktober 2008

KINA – ET ØKONOMISK UNDER

I de siste tre tiår har Kina erfart en gjennomsnittlig årlig vekst i produksjonen på ni prosent. Nylig gikk Kina forbi Tyskland og er nå verdens tredje største økonomi. Tre hundre millioner mennesker er løftet over fattigdomsgrensen. To hundre millioner har flyttet fra landet og inn til byene – til bedre betalt arbeid. Om lag hundre millioner kinesere tilhører nå den såkalte middelklassen.¹

Kina har nå om lag en halv million ”dollarmillionærer” – folk som er gode for en million dollar eller mer i likvide midler. Og det til tross for at BNP per innbygger er på beskjedne 2.400 dollar. I USA, som ofte brukes som kronksempelen på sosiale ulikheter, er forskjeller i formue og inntekt mindre enn i Kina.

Kinas fenomenale økonomiske utvikling siden Deng Xiaoping tok over etter Mao i 1978 har sammenheng med store realinvesteringer – finansiert ved høy sparing –, rikelig tilgang på god og billig arbeidskraft, samt landets integrasjon i den globale økonomien. Kinas tradisjon for et godt byråkrati og iveren etter å la de beste få romslig spillerom har også vært viktig for den økonomiske veksten.

En ny generasjon av kinesiske selskaper trer inn på det globale arena, som Lenovo etter oppkjøpet av IBMs PC-divisjon, og Nanjing bilfabrikk som har tatt over MG Rover.

1. Noen innledende observasjoner

I Kina eier staten all grunn. Det gjør det enklere å bygge ut havner og veier så vel som jernbaner og fabrikker. Videre gjør fravær av demokrati beslutningsprosessen enklere. Når planene er lagt, blir de gjennomført. ”Demokrati”, som en forsker sa det, ”ville gå på bekostning av effektivitet”.²

På tyve år har en helt ny by reist seg på Pudong-området i Shanghai på østsiden av elva Huangpu. Et moderne Manhattan, kunne man si, med kinesiske kjennetegn. Der det tidligere kun var et sumplandskap er det skyskraperne overalt – mer moderne og tidsriktig enn i noen vestlig storby. I en periode, het det seg, var 17 prosent av alle verdens store byggekraner plassert i Shanghai. De var i sving hele døgnet. I Kina utnyttes kapitalutstyret mye bedre enn hos oss. Det bidrar til rask fornyelse av byer. Tilsvarende

¹ Jeg takker for nyttige kommentarer til en tidligere versjon fra Jan Juel Andersen, Thomas Voght-Eriksen, Xiuyi Dong og Harald Havnen.

² Se artikkelen ”Rushing on by road, rail and air”, The Economist, February 14th 2008

byfornyelse og byutvidelse i Paris eller New York – eller i Oslo – ville tatt uendelig mye lenger tid.

Bør den private eiendomsretten til all grunn i vår del av verden av den grunn avskaffes? Selvsagt ikke. Snarere vil Kina komme etter her. Men så lenge investeringsraten i Midtens Rike er på 40 prosent – det dobbelte av hva USA kan skilte med – kan statlig eierskap til all grunn ha noe for seg. I tillegg kommer en ideologisk betraktning. Maktmonopolet i Kina innehas av et parti som bekjenner seg til den kommunistiske ideologi. For noen vil statens oppgivelse av eierskap til all jord svekke legitimiteten av regimet.

Men omdisponering av grunn fra jordbruk til industri, eller fra skogsdrift til vei eller flyplass, skaper vinnere og tapere. Bønder som mister sitt næringsgrunnlag, er i siste gruppe. I alt har 40 millioner bønder blitt fratatt jorden de dyrker. To millioner til kan regne med å oppleve det samme hvert år de neste årene fremover. Bøndene eier ikke jorden – bare det jorden kaster av seg. Overfor de lokale partipampene står bøndene svakt. Stigende misnøye på landsbygda som gir opphav til stadig flere sammenstøt mellom folket og øvrigheten, har sammenheng med slik omdisponering av grunnen.

Lokale myndigheter og nye industribedrifter er vinnerne. Ettersom nye brukere av jorden har stor betalingsvilje – en årsak til det er at leiekontrakt for grunnen for industribygg er 70 år mot bondens for dyrking av jorda bare er på 30 år – kan de lokale myndighetene ta seg godt betalt. Ikke sjelden finner en del av pengene veien ned i urettmessige lommer. Korrupsjon kalles det.

Den økonomiske utviklingen i Kina etter at Deng Xiaoping hadde grepet tøylene startet på landet. Bøndene ble frigjort fra det kommunistiske produksjonsopplegget der alle var ansvarlig for alt, og således ingen ansvarlig for noe. Familien ble igjen produksjonseenheten. Incentivene tilbake på plass, og jordbruksproduksjonen vokste kraftig.

Kollektive småforetak på landet, såkalte TVE for Town and Village Enterprises, opplevde en rivende utvikling. Konsumvarer og enkle industriprodukter ble her fremstilt, med ukomplisert teknologi.

Etter hvert ble industriproduksjonen i byene viet større oppmerksomhet. Reformen av de store, statseide foretakene tok til. Med større selvråderett for det enkelte foretak og med muligheten til å pløye eventuelle overskudd tilbake til egen bedrift håpet myndighetene på økt produktivitet og bedre utnyttelse av ressursene.

I desember 2001 ble arbeidet med å få Kina med i Verdens Handelsorganisasjon (WTO) kronet med hell. Det innebærer at Kina vil fortsette liberaliseringen av økonomien.

Et par år inn i det nye årtusen besluttet den nyinnsatte lederduoen, Hu Jintao, generalsekretær i Partiet og Kinas president, og Wen Jiabao, landets statsminister, at økonomisk vekst alene ikke skulle være det eneste kriterium for en vellykket politikk. Utviklingen av et harmonisk samfunn hvori inngår mykere verdier som jevnere fordeling

og renere miljø, skal stå i fokus. Særlig ulikhetene som ligger i at landsbygda henger etter byene og innlandet etter kysten i den økonomiske utviklingen, får fornyet oppmerksomhet.

2. Høy sparing og store realinvesteringer

Gjennom 1980- og 1990-årene investerte Kina i gjennomsnitt 36 prosent av BNP per år.³ Inn i det 21. århundre steg dette tallet ytterligere. Hvordan finansierte kineserne disse store investeringene? Ved egen sparing. Som de siste årene har fortsatt å vokse slik at Kina nå låner ut store beløp til andre land. Vel halvparten av Kinas befolkning er bønder. De fleste av dem har merket mindre til den økning i inntekt og velstand som befolkningen langs kysten kan glede seg over. Men spare gjør folk, både i byene og på landet. Hvordan kan det ha seg at folk i et så fattig land sparer så mye?

2.1 Lite offentlig velferd og husholdningene må spare

Mens amerikanske husholdninger de senere år stort sett har brukt det de har tjent – og noen ganger litt mer – har kinesiske husholdninger siden år 2000 spart om lag en fjerdepart av inntektene. Nøysomhet og en kultur for å legge penger til side er én årsak. Manglende offentlige velferdsgoder er en annen.

Ved omlegningen av økonomien i privatkapitalistisk retning ble omfanget av statseid virksomhet trappet kraftig ned. Dermed forsvant også ordninger for dekning av utgifter til helse, skole og pensjon som arbeidstakere i slike foretak nøt godt av. Betalinger for velferdsgoder som vi i Norge tar som en selvfølge at det offentlige i hovedsak bestrider, ble den enkelte kinesers ansvar i langt større grad enn tidligere. Den enkelte familie må øke egen sparing for bedre å kunne møte fremtidige utgifter til helse, skole og pensjoner. En slik utvikling rammer de fattigste hardest. Forskjellene i samfunnet forsterkes.

I et harmonisk samfunn må fellesskapet yte mer. Nylig har Beijing – myndighetene på sentralt hold – tatt over ansvaret for dekning av utgifter til niårig skole på landet. Regjeringer på provinsnivå får frigjort midler som kan brukes på andre områder.

Videre arbeides det med etablering av primærhelsetjeneste på landet der myndigheter lokalt og sentralt skal bidra med mer. I dag dekker den enkelte i gjennomsnitt godt over halvparten av utgifter til helse.

I 1997 etablerte Kina et nasjonalt system for pensjon. Imidlertid er det langt fra snakk om en folketrygd for hele folket – kun et mindretall av dem i aktivt arbeid dekkes av ordninger her.

2.2 Økt skatteinngang og god balanse i de statlige finansene

³ Se Bergesten m. fl. (2006).

Kina har god orden på de offentlige finansene. Slik har det ikke alltid vært. Fra tidlig på 1990-tallet ble stadig flere statseide foretak holdt kunstig i live ved lån fra statseide banker. Dermed sank også inntektene til eieren – den kinesiske stat. Beijing fikk problemer med å dekke egne utgifter. En omlegning av skattesystemet i rettet opp situasjonen. Andelen av BNP som Beijing tar inn i form av skatter og avgifter, har nær doblet seg de siste femten årene, til vel 20 prosent av BNP for 2007. Regjeringen og den øverste partiledelsen har dermed styrket sin stilling overfor myndigheter på provinsnivå.

For 2007 gikk statsbudsjettet i Kina med et lite overskudd. Med meget beskjeden offentlig gjeld har Kina en statsfinansiell situasjon mange land kan misunne det.

Nedleggelse og salg av uproduktive statlige foretak og en langt mer effektiv drift av de gjenværende har bidratt til sunnere, statlige finanser. Med etableringen av SASAC (State-owned Assets Supervision and Administration Commission) i 2003, hvis oppgave det er å effektivisere driften av store statsforetak, vil myndighetene kunne hente ut ytterligere midler. Finansiering av partisjef Hu Jintaos ”harmoniske samfunn”, der hensynet til et renere miljø og en jevnere fordeling skal veie tyngre, kan enklere bringes i orden.

2.3 Myndighetene har råd til å bruke mer

I alt bruker myndighetene i Kina kun 3,5 prosent av BNP på utgifter til helse, utdanning, velferd og pensjon.⁴ Det tilsvarende tallet for Norge er over 30 prosent. Om man tror på fortsatt god vekst et par tiår fremover, skulle myndighetene i Kina ha råd til noe mer omfattende sosiale ytelser. I samme retning trekker den økende skatteinngangen. Presset fra andre land om at Kina må redusere overskuddene på handelsbalansen, gjør det også fornuftig for myndighetene å øke den innenlandske etterspørselen ved at staten tar på seg større forpliktelser.

Den demografiske utviklingen i Kina tilsier imidlertid en stor grad av forsiktighet hva gjelder løfter om fremtidige, statlige pensjoner. I dagens Kina er det seks arbeidstakere bak hver pensjonist. Om førti år bare to. Snarere enn å gi bedre betingelser uten noen motytelser, kan f. eks. romsligere pensjoner tenkes innført parallelt med at pensjonsalderen heves. I dagens Kina pensjoneres mannen når han er 60 år, kvinnen når hun er 55 år.

I de første årene etter at en 660 km lang motorvei var klar fra Beijing til Shenyang, ble den lite brukt. Finansiering basert på bompenger virket lite lovende. Men etter hvert fant nye bedrifter det hensiktsmessige å etablere seg langs veien. Trafikken tok seg opp, og i 2007, syv år etter fullføringen, overstiger trafikken – og inntektene – langt det de opprinnelige prognosene tilsa.⁵

Slik er Kinas modell – legg forholdene til rette for næringsvirksomhet gjennom omfattende investeringer i infrastruktur, og bedriftene følger etter. Som andel av BNP bruker Kina mer enn fire ganger så mye som USA på ny infrastruktur, som veier og

⁴ Se Lardy 2006, side 7.

⁵ Se artikkelen ”Rushing by road, rail and air” i The Economist, February 16th 2008.

havner, jernbane og telekommunikasjon, og mer enn det dobbelte av India. Statens egen sparing er nå stor nok til å dekke disse utgiftene.

Prosjektet "new socialist countryside" som ble lansert av Kinas toppledelse i 2005, skal bidra til å skape et mer harmonisk samfunn der tilbaketrukkede områdene også trekkes med i utviklingen. Veinettet på landsbygda skal rustes kraftig opp. Jernbanen likedan. I inneværende femårsperioden (2006-2010) skal det investeres fire ganger mer i utbygging av nye jernbane enn i den forrige femårsperioden. Med i budsjettet er høyhastighetstog mellom Beijing og Shanghai. De 1.300 km skal gjøres unna på fem timer – mot ti timer nå. Tog blir i så fall konkurransedyktig mot fly. En ekstra bonus er gunstig virkning for miljøet.

Videre vil Kina bygge nærmere hundre nye flyplasser i tiden frem til 2020, i tillegg til de knappe par hundre som finnes nå.

Men ikke alle statlige investeringer er like vellykket. Miljøkonsekvensene ved utbyggingen av "De tre kløfters dam" langs Yangtze-elva, er langt større og langt mer uoversiktlige enn hva man ante den gang prosjektet ble vedtatt iverksatt. Hundrevis av landsbyer legges under vann. Mer enn 1,3 millioner mennesker må flytte. Prosjektet er kostnadsberegnet til 24 milliarder dollar.

2.4 Investeringer gir ny teknologi og raskere vekst i produktiviteten

I Kina ligger realinvesteringene på et uvanlig høyt nivå, samtidig som all nødvendig oppsparing skjer innen rikets grenser. Den høye investeringsraten gjør det lettere å ta i bruk ny teknologi. Videre gjør store realinvesteringer det mulig å hente ut den overflyttingsgevinsten for landet som ligger i at arbeidskraften flytter fra landsbygda inn til byene. Arbeidskraftens produktivitet i byene er langt større enn på landet.⁶

En nyere studie viser at den gjennomsnittlige, årlige produktivitsveksten i mellomstore og store industribedrifter i Kina var på over 20 prosent for perioden 1995-2003. Dette er et utrolig høyt tall. Som gir mulighet for gevinster til alle. Arbeidstakerne får høyere lønn; kapitaleierne får god avkastning; og kundene verden rundt kan glede seg over fallende priser."Hva som egentlig har hendt, er neppe fullt ut forstått internasjonalt", sier forfatterne av rapporten.⁷

3. God tilgang på god arbeidskraft

Under Kulturrevolusjonen ble utdanningssystemet i Kina kraftig svekket. Alt som smakte av autoritet, skulle bekjempes. Mange intellektuelle mistet livet i de ti årene

⁶ I perioden 1978-2005 opplevde Kina en gjennomsnittlig årlig vekst i ressurstilgangen (arbeidskraft og kapital) på rundt seks prosent Se Jianwu & Kuijs (2007) og Bosworth & Collins (2007). Med en årlig produksjonsvekst på godt over ni prosent, gir dette en ren effektivitetsgevinst – dvs. en vekst i total faktorproduktivitet – på vel tre prosent per år. Mer enn det dobbelte av hva India fikk til i samme periode.

⁷ Side 13 hos Bottelier & Fosler (2007).

Kulturrevolusjonen herjet Midtens Rike. I dag er tingene endret. Kunnskap er atter kommet til heder og verdighet.

I Kina er det over to tusen universiteter og mer enn 20 millioner studenter. Kvaliteten er varierende. Tre skille seg ut; Tsinghua og Beijing University i landets hovedstad, og Fudan University i Shanghai. Målet kineserne har er å skape hundre universiteter av topp internasjonal klasse.

3.1 Den demografiske dividenden

Bedre helse, lenger levetid og økte kunnskaper har gjort Kinas befolkning mer produktiv. I tillegg kommer ”den demografiske dividenden” av ettbarns-politikken – nemlig at Midtens Rike over en viss periode har en uvanlig stor andel av sin befolkning i arbeidsfør alder. Den gunstige demografiske situasjonen Kina nå befinner seg i, borger bra for den økonomiske veksten de neste ti-femten år.

Ettbarns-politikken har ført til at hver kvinne i gjennomsnitt føder 1,8 barn. Det er akkurat nok til å reprodusere befolkningen, som etter fremskrivninger vil stabiliseres på rundt 1,6 milliarder.

Av kulturelle og andre grunner er det mest stas med guttebarn i Kina. Hvilket betyr at det fødes 120 gutter for hver 100 jenter. Naturens eget tall er 107 gutter per hundre jenter. I noen landsbyer er forholdet 140:100. Om noen år frem i tid vil det være 30 millioner enslige menn. Hvordan vil samfunnet håndtere en slik situasjon? Det er et spørsmål kinesiske eksperter på befolkning først i den senere tid har begynt å stille seg.

3.2 Gjestearbeidernes vilkår må bedres

På ti år ble antall gjestearbeidere i kinesiske byer, i hovedsak bønder som tjener mer ved å ta seg jobb i byen, nesten tredoblet – til vel 140 millioner i 2004. ”Migrant workers” har imidlertid ikke rettigheter på linje med byens egne borgere. I et harmonisk samfunn kan ikke forskjellene være så store som de er nå. Lover som sikrer gjestearbeidere et minimum av goder, er under arbeid. Samtidig ønsker myndighetene å ha en viss kontroll med flyttingen innen Kina. Fremveksten av slum-områder slik store byer i andre fattige land sliter med i langt større grad enn Kina, vil man unngå.

Gjestearbeidere som sjelden har tid eller råd til å reise hjem, kan skape underlige tilstander på landsbygda. Om eldre og kvinner og barn blir tilbake alene, hva slags sosial sammenheng er det da barna vokser opp i? Hvordan blir farsbildet? I aviser har det vært skrevet om bander som røver husdyr fra forsvarsløse landsbyer, med det resultat at denne næringsveien ikke lenger frister.

Ved permanent flytting fra land til by mister kineserne retten til å dyrke jorda i landsbyen de kommer fra. Ofte uten at det gis noen kompensasjon for dette. På den annen side, kinesere som blir for byboer å regne – får *hukou* i by som det heter, og således ikke

lenger er gjestearbeider – får tilgang på offentlige tjenester som bedre helsetilbud, skole for barna, og pensjon når de selv blir gamle.

Flyttingen fra land til by vil fortsette i mange år til. Fremskrivninger tyder på at i løpet av de neste 15 årene vil nye 200 millioner kinesere finne veien til byen. Dette er den største folkevandringen i historien. Tilsvarende to tredjedeler av alle dem som i dag bor i USA. Arbeidskraft for en fortsatt industrialisering – og etter hvert for en videre utbygging av de tjenesteytende næringer – synes Kina således å ha god tilgang på.

3.3 Kinesere i utlandet er viktige for veksten

1. juli 1997 løp britenes leieavtale av Hong Kong fra Kina ut. Tilbakeføringen til Midtens Rike innebar relativt små endringer for Hong Kong som fikk status som Special Administrative Region (SAR). Denne tidligere britiske kronkolonien beholder sitt etablerte lovverk og sin egen valuta. I internasjonal statistikk om økonomi behandles Hong Kong adskilt fra Kina. Begrepet ”Et land – to systemer” treffer godt ordningen som er etablert.

Den ekspertisen som folk i Hong Kong besitter, er av stor betydning ved utviklingen av et moderne bank- og finanssystem for Fastlands-Kina. Nye finansielle instrumenter som kineserne ønsker å lansere, blir gjerne først testet ut i det langt mer avanserte Hong Kong markedet. Videre er aksjebørsen i Hong Kong svært nyttig for store, statseide foretak i Kina som etter å ha blitt gjort om til aksjeselskap, ønsker å bli notert på børs i utlandet.

Overalt i verden finner man kinesere. Gjerne som forretningsfolk med en større andel av inntekt og formue enn andre. Det gjør det lettere for Midtens Rike å etablere handelsforbindelser med andre land når noen av dem som bor der selv er kinesere eller har kinesisk opphav. De kan språket og forstår kulturen.

Dyktige kinesere som kommer inn på de beste universitetene i utlandet, blir sjelden presset til å skulle vende hjem. Kina kan likevel ha stor glede av dem. Etter mange år ute kan de komme tilbake likevel, og da med kunnskaper og erfaringer som ikke kan produseres hjemme. Videre kan kinesere som har studert i utlandet, bane veien for nye studenter ute. Med den stoltheten kinesere flest har av sitt eget land, kan kinesiske studenter ute bedre andre lands forståelse av de utfordringer Kina står overfor.

Kvaliteten på det kinesiske folket har vært helt avgjørende for den økonomiske veksten i landet, hevder professor Gregory Chow og legger til: ”Med høy kvalitet mener jeg ferdighetene og arbeidsmoralen til den kinesiske arbeider, og energien og talentene til kinesiske entreprenører” (side 63). Kinesisk kultur og historie har bidratt til den høye kvaliteten på den menneskelige kapitalen i landet, fremholder han.

4. Betydningen av økt handel og direkteinvesteringer fra utlandet

En vellykket strategi for økonomisk vekst innebærer god utnyttelse av de muligheter verden for øvrig innbyr til. Alle land med vedvarende økonomisk vekst henter teknologi, kunnskap og inspirasjon utenfra. Å lære fra andre er kjappere enn å skulle finne opp alt selv.

Fritt, internasjonalt varebytte innbyr til gevinster ved spesialisering og utnyttelse av komparative fortrinn. Disse fortrinnene er imidlertid ikke statiske. Evne til å utnytte ressursene på stadig nye måter – ikke sjelden ved at etablerte bedrifter trapper ned og nye tar over – er kjennetegnet på en vekstkraftig økonomi.

I 2007 var Kinas utførsel av varer og tjenester målt i løpende dollar om lag åtti ganger større enn i 1979. Det kan synes uvirkelig. Men eksporten per kineser tilsvarte likevel bare beskjedne 5.000 norske kroner i 2007. Mot en eksport per nordmann, når olje og gass holdes utenfor, på 110.000 kroner, dvs. mer enn tyve ganger så mye.

Fra 2000 til 2007 var den gjennomsnittlige årlige veksten i utførselen av varer og tjenester fra Kina hele 25 prosent. Inntreden i Verdens handelsorganisasjon (WTO) i 2001 er del av forklaringen. En så rask vekst i eksporten kan imidlertid ikke vare ved.

Mange kinesiske eksportbedrifter er ledd i globale produksjonskjeder. Ikke sjelden det siste leddet som setter sammen komponenter tilvirket i andre land. Importinnholdet kan således være betydelig. Og merverdien som Kina tilfører, blir tilsvarende beskjeden. Å se på eksport i forhold til BNP for ulike land gir liten mening. For Singapore som har utstrakt transittandel, er verdien av eksporten større enn BNP.

Fra midten av 1990-årene, da systemet med spesielle industrielle soner, som gjorde seg lekke for utenlandske bedriftsetableringer, var vel etablert, ble det fornyet fart i industrialiseringen. Utenlandske foretak som det nå finnes titusenvise av i Kina, har investert for om lag 700 milliarder dollar i landet. I de første årene la Kina stor vekt på at multinasjonale foretak skulle skaffe seg kinesiske partnere. Gjennom såkalte "joint ventures" ville læreeffekten for Kina bli størst mulig. Men om resultatet blir færre og mindre teknologisk avanserte etableringer, kan det være like greit å lempe på dette kravet. I de senere år har hundre prosent eide utenlandske foretak blitt en vanlig form for utenlandsetablering i Midtens Rike.

Inntil nylig har utenlandske selskaper i Kina blitt mildere beskattet enn rene kinesiske.⁸ Det har trolig ført til at en del av de investerte midlene har vært på reise: Kinesiske forretningsmenn har funnet måter å la kapitalen gå ut av landet på for i neste omgang å la midlene komme tilbake som investeringer fra utlandet, med tilhørende gunstige beskatningsregler.

⁸ Utenlandske selskaper hadde tidligere skattefritak de tre første årene for deretter å betale 15 prosent av overskuddet i skatt. Men selv 15 prosent syntes mange var for mye. Etter at perioden med skattefritak var over, la man ned foretaket. For dagen etter å etablere den samme virksomheten på nytt – med nye, skattefrie år i utsikt. Utenlandske selskaper betaler nå 25 prosent i skatt på overskudd. Det samme gjør kinesiske selskaper i det skattesatsen her er gått ned fra 33 prosent.

Langt viktigere enn kapitalen som de utenlandske foretakene kom med, var den kompetansen som følger med ved slike etableringer i form av teknologi, ledelse og markedsadgang. Med kinesernes gode evne til å ta etter andre, har utenlandske direkteinvesteringer ført til kjappere spredning av teknologi enn hva regelverket tilsier. Ikke sjelden etablerte den lokale, kinesiske bedriftslederen sin egen bedrift ved siden av den utenlandske for i eget hus å produsere tilsvarende produkter. ”En leder – to bedrifter”, snakket man da gjerne om. Et ordspill på Hong Kongs relasjon til Kina; ”Et land – to systemer”.

Med store og økende valutaeserver vil Kina i tiden fremover etablere næringsvirksomhet i andre land, bl.a. gjennom fusjoner og oppkjøp. En utvikling der Kina foretar betydelige bedriftsetableringer i andre land, har vi bare så vidt sett starten på.

5. Andre forhold av betydning for den økonomiske veksten i Kina

Et element hvis viktighet ikke så lett kan overvurderes, er Kinas tradisjon for et godt byråkrati. For å styre landet var gode keisere helt avhengige av dyktige embetsmenn. Det kunne alle bli, om de passerte strenge eksamener. Et meritokrati kalles det, der de dyktigste vinner frem og får makt.

Meritokratiet er høyst levende i dagens Kina. Byråkratene – de fleste med partiboka i orden – regjerer. Kanskje derfor er det noen som mener at den offisielle betegnelsen ”en sosialistisk markedsøkonomi” burde byttes ut med betegnelsen ”en byråkratisk markedsøkonomi”.⁹

Kina strever med å utvikle et egnet lovverk som håndheves skikkelig og forutsigbart. Men som ikke innebærer noen utfordring til CCP, Chinese Communist Party. Om den dagen kommer, og det gjør den kanskje, da Partiet må innordne seg etter loven, ikke gå foran, vil spiren til et demokrati, hvori inngår maktfordelingsprinsippet – skillet mellom den lovgivende, den utøvende og den dømmende makt – ha slått solid rot.¹⁰

I februar 2008 la Regjeringens informasjonskontor frem et notat om arbeidet med å fremme ”Rule of Law” i Kina. Dette notatet fikk to hele, tetskrevene siders oppslag i China Daily, den ledende, engelskspråklige avisen i Midtens Rike.¹¹ Men å bruke loven, dvs. ta en gjenstridig motpart inn for retten for der å få en fellende dom, det skal det mye til før man gjør. Domstolene har langt igjen før de virker etter hensikten, dvs. hører alle parter og innen rimelig tid treffer profesjonelle og upartiske avgjørelser. Noe av grunnen til dette er en dommerstand som ble rasert under Kulturrevolusjonen, og den manglende

⁹ Se side 57 i Chow (2004).

¹⁰ På side 82 i Chow (2004) står dette å lese: ”Laws cannot be enacted to restrict the power of the Communist Party to rule the country”.

¹¹ Her kan vi blant annet lese følgende: ”The Chinese people are comprehensively implementing the rule of law as a fundamental principle, and speeding up the building of a socialist country under the rule of law.” Slike pompøse utsagn finner man hyppig i land som ikke tillater politisk opposisjon.

satsning, for å si det mildt, på utdanning av jurister i disse ti årene. I 1979 hadde Kina to universiteter for utdanning av jurister – i dag er det mer enn 300 ”law schools” i landet.

Til sist, om man har tatt bryderiet, med å trekke en gjenstridig motpart inn for retten og fått medhold på alle punkter, gjenstår *effektueringen av dommen*. Vil den pantsatte gjenstanden bli overlevert? Vil namsretten, eller dens kinesiske motpart, gripe konkret inn og se til at så skjer?

Mange marerittlignende historier fortelles om hvordan rettsapparatet i Kina fungerer – eller ikke fungerer. Konsekvensen er at folk kvier seg for å bruke det, kanskje særlig utenlandske forretningsfolk.

6. Noen avsluttende observasjoner

Kinas utvikling de siste tre årne fortjener betegnelsen et økonomisk under. Men ikke alt er fryd og gammen. Og utfordringene fremover står i kø.

Tas det hensyn til forurensningen og forringelsen av miljøet, kan den gjennomsnittlige årlige veksten kanskje reduseres med en tredjepart, fra vel ni prosent til seks prosent. Et prosjekt med nasjonalregnskapstall basert på såkalt ”green accounting” pekte i en slik retning. Imidlertid ble tallene som fremkom, en politisk belastning. Og prosjektet ble stanset.

Med enorme realinvesteringer og store eksportoverskudd har andelen av verdiskapningen som blir igjen til privat konsum, sunket markant. Mens privat konsum på 1980-tallet utgjorde litt over halvparten av verdiskapningen i Kina, var konsumandelen sunket til rundt 40 prosent i 2005. Dette året tok amerikanske husholdninger for seg 70 prosent av BNP til konsum og indiske vel 60 prosent.¹²

En viktig grunn til lavt konsum i Kina er at lønnsandelen er fallende; kapitalen tar stadig mer. En annen er at realavkastningen på husholdningenes bankinnskudd til tider har vært klart negativ. Høyere inflasjon har ikke blitt kompensert fullt ut med høyere rente. Når i tillegg prisstigningen på mat er langt høyere enn for andre varer og tjenester, vil de fattige, som bruker en langt større andel av sin inntekt på mat, komme særlig dårlig ut.

Bildet i Kina i dag hva gjelder ønsket om å få til en mer konsumdrevet vekst, har preg av Catch 22. Om myndighetene satser mer på offentlig konsum – til helse, skole og pensjon – vil spareiveren synke, og det private konsumet tar seg også opp. Videre vil en slik politikk bidra til å rette opp de stadig tiltakende skjevheter i inntektsfordelingen. Om myndighetene engster seg for å øke egne utgifter, kan den økonomiske veksten bremse kraftig opp. I så fall risikerer Midtens Rike å bevege seg i destabiliserende retning.

¹² Lardy (2006) side 2.

REFERANSER

Bergsten, C. F., Gill, B., Lardy, N. R. & Mitchell, D. (2006), *China: The balance sheet. What the world needs to know now about the emerging superpower*, Public Affairs, New York

Bloom, D. E., Canning, D., Hu, L., Liu, Y. Mahal, A. & Yio, W. (2006), "Why has China's economy taken off faster than India's?", upublisert notat

Bosworth, B. & Collins, S. M. (2007), "Accounting for growth: Comparing China and India", *Journal of Economic Perspectives*, No. 1, pp. 45-66

Bottelier, P. & Fosler, G. (2007), "Can China's growth trajectory be sustained?", The Conference Board. Finnes også som Working paper 6/07 ved Centre for Monetary Economics, Handelshøyskolen BI

Chow, G. C. (2004), *Knowing China*, World Scientific, London

He, J. & Kuijs, L. (2007), "Rebalancing China's economy – modeling a policy package", *World Bank China Research Paper* No. 7, World Bank

Lardy, N. R. (2006), "China: Toward a consumption-driven growth path", Policy Briefs in international economics, *Institute for International Economics*, Washington D. C.

OECD Economic Survey of China (2005)

The Economist (2008), "Rushing on by road, rail and air", February 14th 2008